

Vorm = inhoud (3a)

Even terug naar de basis: wat is taal eigenlijk? Taal bestaat uit goed herkenbare tekens met een bepaalde, omlijnde betekenis die is ontstaan uit een traditie of afspraak. Die tekens zijn gevormd door de gewoonten of 'conventies' binnen een cultuur of een groep mensen. Daardoor wordt een bepaalde vorm (woord, beeld, geluid, gedrag) door veel groepsgenoten herkend als aanduiding van iets specifiek. De tekens hebben dus een geaccepteerde betekenis en worden bewust gebruikt. Rood licht = stoppen. Drie gelijklopende klokslagen = 3 uur.

In film hebben we ook dit soort vormafspraken. Als we in een film of op televisie een beeld langzaam slechter zichtbaar zien worden en een ander beeld tegelijkertijd steeds helderder zien worden betekent dat een tijds- en/of plaatsoverbrugging. We noemen zo iets een *overvloeier* (of *cross* of *dissolve*). En al de cursisten die ik in mijn werk als beeldgrammaticatrainer tot nu toe ben tegengekomen, herkennen deze betekenis moeiteloos.

Zo ook in bijvoorbeeld 'Hiroshima mon amour'. Een Française heeft na de oorlog een kortstondige en heftige relatie met een Japanner. De overvloeier zit op een toen (1959) in film heel gebruikelijk moment, voor en na het vrijen.

Zie je hoe schitterend ze hier gekadreerd zijn? Het is een en al cirkel en intimiteit en vervlochtenheid.

Hij: 'Was het een Fransman, de man die je in de oorlog liefhad?'
Zij: 'Nee, het was geen Fransman.'

En gelijk daarop zien we (via een harde las dus):

Normaliter zouden we via een overvloeier teruggaan naar toen. Maar regisseur Resnais doet het veel genialer in dit meesterwerk over geheugen en vergetelheid; hij snijdt hard naar vroeger, hard naar de vijand waar ze toen van hield. Want die geliefde is nu tenslotte meteen aanwezig in haar geheugen.

Want is het niet zo dat we, als we bijvoorbeeld aan het huis van onze oma denken, daar dan ogenblikkelijk zijn? En dat we er in ons geheugen niet een langzame *cross* naartoe hoeven maken? Maar als we vervolgens lang in die herinnering blijven hangen, kost het wellicht moeite om terug te keren naar het heden. Een perfect moment dus om de overvloeier in te zetten. En dat gebeurt dan vervolgens ook hier op een werkelijk geniale manier (maar daarover volgende keer meer). Kortom, Resnais verfijnt hier de alom aanvaarde betekenis van de overvloeier: hij snijdt hard naar het verleden en *cross*t in de film terug naar het heden. Het is een nog subtieler gebruik van de taal.

Tegenwoordig worden overvloeiers soms niet zo nauwkeurig en zinvol ingezet. Ik zie het nogal eens gebruikt om elk willekeurig shot met elkaar te verbinden en dus om alles 'dicht te smeren' en de kijker geleidelijk van het ene shot naar het andere shot te geleiden. Maar voor je het weet sust zo'n overgang de kijker in slaap, terwijl een harde las een wapen in de strijd is om de aandacht vast te houden. Daarom zeggen wij editors: 'wie de harde las niet eert, is de *cross* niet weert.' En, nog venijniger naar het onjuist inzetten van de overvloeier: 'if you can't solve it, dissolve it'.

gdegraaff@villamedia.nl

